

Mgr Krzysztof Koniewicz

„Analiza przepisów kosmetycznych w XIX – wiecznych manualach aptekarskich w oparciu o kolekcję Muzeum Farmacji UJ CM”

Streszczenie:

Manualy aptekarskie to dawne, rękopiśmienne zbiory przepisów na leki, kosmetyki, przetwory kulinarne oraz produkty gospodarcze. Przynoszą one najbardziej wiarygodne informacje, dotyczące czym trudnili się niegdyś aptekarze, jak dokładnie wyglądała ich codzienna praca. Manualy aptekarskie nie zostały dotychczas zbadane, liczna kolekcja tych dawnych zeszytów aptekarzy zgromadzona w bibliotece Muzeum Farmacji UJ CM dała możliwość wykonania takich badań, zwłaszcza pod względem rzeczowej analizy receptur kosmetycznych. Do powyższych rozważań wybrano manualy XIX – wieczne, gdyż wtedy odgrywały największą rolę, niejednokrotnie dużo ważniejszą aniżeli oficjalne, urzędowe farmakopee.

Przepisy kosmetyczne w trzydziestu trzech manualach aptekarskich można podzielić na cztery podstawowe grupy: perfumy, skóra, włosy, zęby. Wszystkie notatniki pochodzą z terytorium zaboru austriackiego i rosyjskiego. Analizując zawartość XIX – wiecznych farmakopei, leksykonów medycznych, drukowanych manualów, przepisy kosmetyczne zawierają identyczne składniki. Takie receptury nie były więc czymś nadzwyczajnym, kosmetyki towarzyszyły człowiekowi zawsze, działając leczniczo lub pielęgnacyjnie – doskonale to zatem pokazują opracowane manualy. Spisywane po łacinie receptury kosmetyczne można spotkać między innymi przepisami. Głównymi składnikami tych produktów były olejki eteryczne, żywice roślinne, oleje roślinne, wody kwiatowe, zwane hydrolatami, także wosk pszczele. Właśnie te składniki – naturalne są coraz liczniej wykorzystywane do produkowania organicznych kosmetyków. Manualy zawierają więc niejednokrotnie bardzo nowoczesne przepisy kosmetyczne, ukazując ponadczasowość tych receptur.

W pracy omówione zostały przepisy kosmetyczne zgromadzone w XIX – wiecznych manualach aptekarskich, przechowywanych w bibliotece Muzeum Farmacji UJ CM. Pierwszy rozdział pracy dotyczy historii powstania manualów aptekarskich, początków spisywania danych notesów. Drugi rozdział pracy zawiera wnikliwą analizę trzydziestu trzech XIX –

wiecznych manualów aptekarskich. W trzecim rozdziale podzielono notesy ze względu na miejsce gdzie były spisywane, uwzględniając terytorium zaboru rosyjskiego i zaboru austriackiego. Czwarty rozdział przynosi z sobą dokładną analizę wszystkich przepisów kosmetycznych, dodatkowo opracowanie historii kosmetologii od starożytności do XIX wieku. Piąty rozdział zawiera porównanie badanych przepisów kosmetycznych z drukowanymi manualami farmaceutycznymi – wskazując na ewentualne różnice między nimi, bądź podobieństwa.

„Analysis of cosmetic recipes in 19th century apothecaries’ manuals based on the collection of the Museum of Pharmacy Jagiellonian University Medical College”

Summary:

Apothecaries’ handbooks are old, hand – written collections of prescriptions for medicines and recipes for cosmetics, preserves and household solutions. They provide the most credible information on what apothecaries did and what exactly their everyday work was like. Apothecaries’ manuals were not explored prior to this analysis. An abundant collection of old apothecaries’ notebooks available at the library of the Pharmacy Museum of the Jagiellonian University Medical College made it possible to carry out studies with a particular focus on the accurate analysis of cosmetic recipes. For this purpose, the 19th century handbooks were selected due to their importance at that time, often far greater than that of official pharmacopoeias.

Cosmetic recipes described in 33 apothecaries’ handbooks may be divided into four basic categories: perfumes and skin, hair and tooth products. All notebooks come from the territories under the rule of Austria – Hungary and the Russian Empire. The analysis of the 19th century pharmacopoeias, medical lexicons and printed handbooks confirms that cosmetic recipes contain identical ingredients. Such recipes were not unusual at all, as cosmetics have always accompanied humans, either as treatment or care products, as demonstrated by the manuals under analysis. Cosmetic recipes prepared in Latin can be found among other recipes. The main ingredients of these products were essential oils, plant resins, plant oils, flower waters called hydrolytes and beeswax. The same ingredients are more and more commonly used in the production of organic cosmetics nowadays. Old handbooks often contain very modern recipes for cosmetics demonstrating the timelessness of such methods.

This paper discusses cosmetic recipes collected in the handbooks of the 19th century apothecaries which are held at the library of the Pharmacy Museum of the Jagiellonian University Medical College. The first chapter is devoted to the history of apothecaries’ handbooks and the beginnings of prescription recording. The second chapter includes an in – depth analysis of 33 handbooks of the 19th century apothecaries. In the third chapter, notebooks were divided according to the location where they were recorded, i.e. in the territory under the Russian rule or in the Austrian – Hungarian Empire. The fourth chapter provides an in – depth

analysis of all cosmetic recipes and additionally, a review of the history of cosmetology from antiquity to the 19th century. The fifth chapter includes a comparison of the analysed cosmetic recipes with printed pharmaceutical handbooks indicating possible differences or similarities.